

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної
справи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
Викладач 	Світлана ОРЛИК, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Контактний телефон	0954239599
Е-пошта	svitlana.orlik@gmail.com
Обсяг та ознаки дисципліни	Вибіркова дисципліна, змістових модулів – 2. Форма контролю: залік. Загальна кількість кредитів – 3, годин – 90. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська.
Консультації	Консультації проводяться відповідно до графіка, розміщеного в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua; у режимі відеоконференцій Zoom, через електронну пошту, Viber, Telegram за домовленістю
Пререквізити	Предмети «Історія України» та «Всесвітня історія» / Базові знання, уміння, навички, набуті в процесі вивчення предметів «Історія України» та «Всесвітня історія»

1. Мета і завдання дисципліни

Метою дисципліни «ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ» оволодіння здобувачами вищої освіти системними теоретичними знаннями з історії економіки; формування системи знань з порівняльного історико-економічного аналізу моделей розвитку вітчизняного господарського досвіду минулих поколінь у різних епохах щодо розвитку господарських занять,

господарських форм і відносин на етнічних українських землях від найдавніших часів до сьогодення.

Завдання дисципліни «ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»: на методологічних засадах цивілізаційної парадигми розвитку суспільства сформулювати сучасне економічне мислення та світогляд здобувачів; забезпечити засвоєння ними знань і методів історичного аналізу економічних процесів.

2. Результати навчання

Загальні компетентності

- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні;
- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- навички використання інформаційних та комунікаційних технологій;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність до критичного аналізу подій, явищ і процесів;
- здатність адаптуватися до нових ситуацій.

Спеціальні компетентності

- здатність установлювати рівень об'єктивності фактологічної основи різних видів джерел та академічних текстів, визначати й оцінювати достовірність та репрезентативність інформації;
- здатність визначати концептуальні аспекти дослідження сутності економічних процесів у вітчизняному історичному розвитку;
- здатність працювати з різними історичними джерелами, інформаційними ресурсами, отримувати, аналізувати та систематизувати інформацію з питань вітчизняної економічної історії.
- здатність до розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності в галузі історичної науки;
- здатність обирати найбільш релевантні, передові концепції, методи, методики та підходи в проведенні досліджень в галузі історії;
- здатність розробляти та здійснювати власні проекти, які дають змогу розв'язувати значущі наукові та соціокультурні проблеми й сприятимуть переосмисленню існуючого або створенню нового знання;

Програмні результати навчання

- здійснювати професійну комунікацію, відкрито висловлювати свої думки та ідеї, ефективно пояснювати і презентувати матеріал;
- взаємодіяти в економічному середовищі;
- розвинути навички самоконтролю і самодисципліни, навчитися планувати свій час та виконувати свої обов'язки вчасно та ефективно;
- демонструвати здатність до використання сучасних методів пошуку, збору й оброблення інформації, аналізу та класифікації сукупності різновидових історичних джерел;
- здійснювати пошук, аналізувати та використовувати інформацію з різних джерел;

- розвинути навички критичного мислення та оцінювання достовірності інформації.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

При організації освітнього процесу в Центральнотукаїнському національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу; Положення про організацію вивчення вибіркового навчального дисциплін та формування індивідуального навчального плану ЗВО; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ.

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет, метод курсу "Економічні аспекти історії України".

Предмет і принципи курсу. Джерела та історіографія економічної історії України. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. Характеристика джерел і літератури. Періодизація економічної історії.

Тема 2. Греко -скіфська доба. Економічний лад грецьких міст-держави (колонії) Північного Причорномор'я (наприкінці VII - початку VI століття): Борисфен, Ольвія, Тіра, Ніконій, Керкінітида, Херсонес Таврійський, Пантікапей: зернове господарство, виноградарство, інші галузі рослинництва, тваринництво, промисли, ремесла та хатне виробництво, торгівля. Господарство племен Степової Скіфії VI–IV ст. до н. е.

Тема 3. Римо-Сарматська доба. Економіка античних держав Надчорномор'я. Господарство сарматських племен. Господарство племен Зарубинецької та київської культур. Економічний розвиток племен Черняхівської культури.

Тема 4. Господарське життя середньовічної української держави - Русі.

Становлення феодальної економіки. Економічний розвиток східнослов'янських племен. Економічні фактори утворення державності на українських землях. Господарський розвиток Київської Русі. Процес феодалізації селян і земельні відносини. Данницькі відносини. Форми та характер землеволодіння. Міста та ремесло. Внутрішня торгівля. Зовнішньо-економічні зв'язки. Головні торговельні шляхи. Грошовий обіг. Лихварство.

Економіка українських земель періоду розвинутого феодалізму. Економічні причини феодальної роздробленості Київської Русі. Господарство періоду

феодалної роздробленості.

Тема 5. Економічні процеси в Галицько-Волинській Русі. Економічний розвиток Галицько-Волинської держави. Загарбання українських земель іноземними державами. Господарський розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського та королівства Польського. Зростання феодалного землеволодіння. Вотчини та «держави». Громади і дворища. Початок формування фільваркової системи організації сільського господарства. Розвиток міст, ремесла та промислів. Цехова система організації ремесла. Розвиток внутрішніх економічних зв'язків і зовнішньої торгівлі

Тема 6. Економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (1569-1647р.). Основні тенденції економічного розвитку. Фільварки, торгівля а митна справа. Економіка українського села. Селянські дворогосподарства. Соціально-економічні відносини в українському місті. Зародження мануфактури. Південна колонізація та розвиток козацького господарства.

Тема 7. Економіка козацької України (1648 -1676р.). Економічна політика Б. Хмельницького та його наступників. Зміни в структурі соціально-економічних відносин. Види та форми господарсько-економічної діяльності. Торгівля, фінанси й грошовий обіг.

Тема 8. Господарство українських земель в умовах панування феодалної системи (кінець XVII–XVIII ст.).

Економічний стан Лівобережної України в часи Гетьманщини. Економічна політика Петра I та її вплив на економіку України. Остаточне закріпачення селян у Лівобережній Україні у другій половині XVIII ст. Зміна правового статусу козацтва. Посилення зв'язків поміщицького господарства з ринком. Зростання експлуатації селян і розповсюдження панщини. Поглиблення майнового і соціального розшарування селян та козаків.

Об'єднання фінансової системи Лівобережної України з фінансовою системою Російської імперії. Економічний розвиток Запорізької Січі. Посилення позицій козацько-старшинської верхівки. Колонізація Запоріжжя та Причорноморських степів у Російській імперії.

Економічний занепад українського Закарпаття. Економіка Галичини під владою Австрії. Реформи Йосипа II. Економічний стан Буковини.

Тема 9. Криза феодално-кріпосницької системи та розвиток капіталістичних відносин у XIX ст.

Загальна характеристика кризи феодално-кріпосницької системи господарства в першій половині XIX ст. Аграрна реформа 1848 р. у Західній

Україні: економічні передумови, суть, результати. Сільське господарство й аграрні відносини на західноукраїнських землях (1848–1900 рр.). Основні положення селянської реформи 1861 р. в Російській імперії та особливості її реалізації у Східній Україні. Сільське господарство й аграрні відносини в пореформений період.

Промисловість Східної та Західної України. Традиційні та нові галузі промисловості. Особливості промислового перевороту в Східній Україні. Нові промислові центри та райони. Іноземний капітал у промисловості й на транспорті. Залізничне будівництво. Фінанси і кредит. Грошова реформа царського уряду 1839–1843 рр. Банківсько-кредитна система.

Тема 10. Господарство України наприкінці XIX – на початку XX ст.

Сільське господарство й аграрні відносини. Зростання суперечностей в аграрному секторі України на рубежі двох століть.

Столипінська аграрна реформа та її здійснення в Україні. Аграрне перенаселення та шляхи його подолання в Східній та Західній Україні. Зростання еміграційних процесів. Розвиток промисловості в умовах індустріалізації. Концентрація промисловості та зростання монополістичних об'єднань. Особливості промислового розвитку в Західній Україні. Іноземний капітал. Кооперативний рух, його значення для господарства України. Фінанси і кредит. Грошова реформа царського уряду 1895–1897 рр. Банківсько-кредитна система.

Тема 11. Господарство України у міжвоєнний період. Вплив Першої світової війни на економіку українських земель. Економічні програми національних урядів України (Центральної Ради, Гетьманату, Директорії, ЗУНР).

Періодизація розвитку радянської соціалістичної економіки. Становлення радянської системи господарювання (1917–1921 рр.). Політика «воєнного комунізму» та специфіка її здійснення в Україні (1919–1921 рр.). Нова економічна політика і відбудова народного господарства України в 20-х роках.

Індустріалізація народного господарства (1928–1937 рр.). Директивний характер народногосподарського планування. Промисловий розвиток України. Суцільна колективізація та її вплив на стан сільського господарства. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні та його наслідки. Підсумки економічного розвитку України в 1917–1937 рр.

Розвиток господарства західноукраїнських земель. Економічна політика Польщі, Румунії та Чехословаччини. Негативний вплив світової економічної кризи 1929–1933 рр. на економіку Західної України. Кооперативний рух.

Тема 12. Економіка України в роки Другої світової війни та повоєнної відбудови (1939–1950 рр.). Економіка України на першому етапі Другої світової

війни. Зміцнення воєнно-промислового потенціалу. Поглиблення галузевої спеціалізації. Соціально-економічні наслідки приєднання західноукраїнських земель до УРСР.

Початок радянсько-німецької війни. Перебудова народного господарства України на воєнний лад. Посилення централізації управління економікою. Евакуація. Окупаційна політика фашистського режиму. Економічна експлуатація українських земель. Втрати господарства і населення України в роки Другої світової війни. Відбудова народного господарства. Голод 1946–1947 рр. Грошова реформа 1947р. Соціалістична індустріалізація на західноукраїнських землях.

Тема 13. Господарський розвиток України в 1950–1980-і роки. Україна в умовах кризи радянської тоталітарної системи і спроб її модернізації. Реформаторська діяльність М. Хрущова. Раднаргоспи. Освоєння цілинних земель. Структурні зрушення в народному господарстві. Загострення соціально-економічної обстановки у першій половині 60-х років. Господарська реформа 1965р. Диспропорційний розвиток радянської економіки, її затратний характер. Зміст і причини застійних явищ в соціально-економічному розвитку в 1970-х – першій половині 1980-х рр. Спроби реформування господарської системи в другій половині 1980-х років та їх невдача.

Тема 14. Економіка незалежної України. Стратегія, концепції та етапи ринкової трансформації національної економіки. Роль держави у становленні ринкових відносин. Спроби створення системи законодавчого регулювання економічної діяльності. Стан української економіки. Прорахунки й труднощі у виробленні та здійсненні незалежної економічної політики.

Трансформація відносин власності. Структурна та інвестиційна політика. Розвиток агропромислового комплексу. Формування національної бюджетно-податкової, валютногрошової та банківсько-кредитної системи. Грошова реформа 1996р. Внутрішня та зовнішня торгівля. Роль і місце господарства України в світовому економічному розвитку. Співпраця України з міжнародними економічними організаціями. Інтеграція економіки України до ЄС. Вплив російсько-української війни на економіку України (2014-2024 рр.).

5. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль.

Рейтинг студента із засвоєння дисципліни визначається за 100 бальною шкалою, у тому числі: перший модуль – 50 балів, другий модуль – 50 балів.

Семестровий залік полягає в оцінці рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу на лекційних, практичних, семінарських або лабораторних заняттях і виконання індивідуальних завдань за стобальною та дворівневою («зараховано», «не зараховано») та шкалою ЄКТС результатів навчання.

6. Рекомендована література

Основна

1. Власюк І. М. Економічні наслідки Столипінської аграрної реформи на Правобережній Україні (1906-1914 рр.). Український селянин. 2006. Вип. 10. С. 32-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrsel_2006_10_10
2. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: Т. А. Балабушевич, В. Д. Баран та ін.]. К.: Ніка-Центр, 2011. Т. 1. 696 с. URL : <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-521-572-1/978-966-521-572-1.pdf>
3. Кравчук Ю.Б. Економічна історія: Навчальний посібник для студентів напряму підготовки «Економіка і підприємництво». Харків, ХНУВС, 2014. 223 с. URL <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/86>
4. Молчанов В.Б. Вплив селянської реформи 1861 р. на добробут населення України. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. 2011. Вип. 18. С. 95 – 104. URL : http://resource.history.org.ua/publ/xix_2011_18_95
5. Орлик В.М. Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. 631 с. URL : www.academia.edu
6. Орлик С. Фінансова політика російського окупаційного режиму в Галичині та Буковині в роки Першої світової війни (1914-1917 рр.): дис. ... док. іст. наук: 07.00.02. К., 2018. 806 с. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Orlyk_Svitlana/Finansova_polityka_rosiiskoho_okupatsiinoho_rezhym_u_v_Halychyni_ta_Bukovyni_v_roky_Pershoi_svitovoi/
7. Орлик С.В. Правові джерела з історії податкової політики уряду Російської імперії в роки Першої світової війни. Соціум. Документ. Комунікація. Серія «Історичні науки». 2019. Вип. 7. С.160–182. Doi:10.31470/2518-7600-2019-7-160-182 URL : <https://sdc-journal.com/index.php/journal/article/view/232/180>

Додаткова

8. Археологія України : підруч. для студ. іст. спец. ВНЗ / І. С. Винокур, Д. Я. Телегін, наук. ред. С. В. Трубочанінов. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. 479 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013444>
9. Базильчук Г.К. Словник-довідник з історії. К.: Міжрегіон. акад. упр. персоналом, 2005. 368 с. URL : http://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/library/pidruchniki/gumanitarni-prirodnichi-disciplini/slovník-dovidnik_z_istorii.html
10. Білецький Л. Руська правда й історія її тексту. Вінніпег, 1993. URL : <http://litopys.org.ua/bilets/bil.htm>
11. Білоцерківський В.Я. Історія України : Навчальний посібник. Харків: «ОБС», 2007. 576 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000579>
12. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академвидав, 2016. 720 с. URL : https://ftf.site/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf
13. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. К., 2005. 718 с.
14. Гай-Нижник П. Теоретичні засади фінансової системи Української держави у 1917-1919 рр. Український історичний журнал. 1998. №4. С.3-17. URL : <http://www.hainyzhnyk.in.ua/downloads/13doc.TheoriyaFinansiv.pdf>
15. Геродот. Історії у дев'яти книгах / перекл. А.Білецького. К.: Наукова думка, 1993. Книга

- IV: Мельпомена. С.180-228. URL : http://www.ae-lib.org.ua/texts/herodotus_historiae_4_ua.htm
16. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / упор. Р.Я.Пиріг. К., 1990. 605 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/5-319-00827-9/5-319-00827-9.pdf>
17. Декларація про державний суверенітет України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
18. Ілюстрована енциклопедія історії України : в 3-х т. / авт. тексту О. Кучерук. К.: Спалах, 2004. Т.1: Від найдавнішого часу до кінця 18 ст. 216 с. http://history.org.ua/LiberUA/e_dzherela_Ilyistrovana_yents_ist_Ukr/e_dzherela_Ilyistrovana_yents_ist_Ukr.pdf
19. Історія України. Документи. Матеріали / укл. та коментарі В. Короля. К.: вид. центр «Академія». 2002. 446 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001283>
20. Колективізація і голод на Україні (1929 - 1933). Збірник документів і матеріалів. К., 1992. 728 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001963>
21. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
22. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). К. : Основи, 1996. 396 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000586>
23. Кульчицький С., Міщенко М. Україна на порозі об'єднаної Європи. К., 2018. 232 с.
24. Кульчицький С.В. Україна крізь віки : у 15 т. / ред. В. А. Смоля. К.,1999. Т. 11 : Україна між двома війнами (1921-1939 рр.) 335 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000537>
25. Лазарович М. В. Історія України: навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 685 с.
26. Літопис Руський (Іпатський список) / пер. з давньорус. Л. Махновця; Відп. ред. О. Мишанич. К.: Дніпро, 1989. 591 с. URL : <http://litopys.org.ua/litop/lit.htm>
27. Литвин М. Західно-українська народна республіка: досвід та уроки етнодержавотворення. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2015. Вип. Спец.вип.2. С. 67-74. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/dkz_2015_Spets.vip.2_9
28. Молчанов В.Б. Вплив селянської реформи 1861 р. на добробут населення України. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. 2011. Вип. 18. С. 95 – 104. URL : http://resource.history.org.ua/publ/xix_2011_18_95
29. Новітня історія України (1900-2000) : підруч. для студ. іст. спец. ВНЗ / А. Г. Слюсаренко та ін. К.: Вища шк., 2000. 662 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0003635>
30. Оглоблін О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. Нью-Йорк, Київ, Львів, Париж, Торонто. 2001. URL : <http://izbornyk.org.ua/coss3/ohl.htm>
31. Орлик В.М. Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007. 631 с. URL : www.academia.edu
32. Орлик В. Нумізматичні свідчення торговельних та військових зв'язків руських земель Великого князівства Литовського з державою Тевтонського ордену в Пруссії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Історія. 1 (136). 2018. С. 54–59. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7910/1/56880093%20%281%29.pdf>
33. Orlyk V. Teutonic Order and the Battle on the Vorksla River in August, 1399 (Numismatic Aspect). *Pieniadz a propaganda. Wspolne dziedzictwo Europy*, Augustow-Warszawa, 2015, s. 100–104. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7275/1/Teutonic_Order.pdf
34. Орлик В.М, Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. Універсум історії та археології. 2019. Дніпро. Том. 2 (27) Вип 2. С.5-27. Doi: 10.15421/26190201 URL: <http://uha.dp.ua/index.php/UHA/article/view/49>.
35. Орлик С. В. Фінансова політика російського уряду на окупованих територіях Галичини і Буковини в період Першої світової війни (1914-1917 рр.): монографія. Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2018. 716 с.
36. Пастернак Я.І. Archaeology of Ukraine : первісна, давня та середня історія України за археологічними джерелами. Торонто, 1961. 788 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0010892>

37. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Х., 2016. 496 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011628>
38. Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX – поч. XX ст.). К., 2003. 340 с.
39. Реєнт О. П. Столипінська аграрна реформа: основні події, періодизація, особливості, наслідки. *Український селянин*. 2006. Вип. 10. С. 6-16. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrasel_2006_10_3
40. Реєнт О.П. Велика реформа 1861 р.: погляд із XXI століття. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2011. Вип. 18. С. 7-24. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/123537>
41. Реєнт О. П., Сердюк О. В. Перша світова війна і Україна. К.: Генеза, 2004. 480 с.
42. Руська правда / упоряд. С. Юшков. К., 1935. URL : <http://litopys.org.ua/yushkov/yu.htm>
43. Смолій В. А. Велика реформа 1861 р.: сучасне бачення. *Проблеми історії України XIX - початку XX ст.*. 2011. Вип. 18. С. 4-6. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piu19-20_2011_18_3
44. Франко І.Я. Панщина та скасування 1848 р. в Галичині: твори у 50 т. К.: Наукова думка, 1986 р.. Т. 47. С. 7–122. URL: <https://www.i-franko.name/uk/History/PanschynaTajijiSkas.html>
45. Щербак В. О. Козацтво в класовостановій структурі українського суспільства (друга половина XV – середини XVII ст.). *Український історичний журнал*. 1991. № 11. С. 43-52. URL : <http://resource.history.org.ua/ejournal/EJ0000002>
46. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К.: Критика, 2005. 584 с.
47. Якубова Л. "Русский мир" в Україні: на краю прірви. К.: ТОВ "Видавництво "КЛІО"", 2018. 384 с.

Інформаційні ресурси

49. Електронна бібліотека «УКРАЇНІКА» - <http://irbis-nbuv.gov.ua/>
50. Інститут історії України - <http://history.org.ua/uk>
51. Ізборник (Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації — проект електронної бібліотеки давньої української літератури) - <http://izbornyk.org.ua/>
52. Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України - <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/253>
53. ЧТИВО електронна бібліотека - <http://chtyvo.org.ua/>
54. ІСТОРИЧНІ МАПИ - <http://izbornyk.org.ua/>
55. Український інститут національної пам'яті - <https://old.uinp.gov.ua/>